

בתוך הצוללת הוורודה

ייתכן כי הרעיון בא להם מחרוזת מפורסם של המישפטן הסקוטי הנרי ארסקין מלפני מאתיים שנה. הוא התלוצץ על חוקי התנועה בכריטינה שציוו על הכירכות והפרשים לנוע בצד השמאלי של הדרך, וכתב:

THE RULE OF THE ROAD IS A PARADOX QUITE,
BOTH IN RIDING AND DRIVING ALONG;
IF YOU KEEP TO THE LEFT, YOU ARE SURE TO BE
RIGHT,
IF YOU KEEP TO THE RIGHT YOU ARE WRONG.
על המצב כיום בישראל אפשר לשאול (והווי תרומתי לאוצר המישחקים על נושא זה): WHAT'S LEFT OF THE LEFT?

בורא פרי הארץ

רוחות חרשות מנשבות בארץ. גם בעיתון הארץ. יש לי סנטימנט מיוחד לעיתון הזה, כי פעם עברתי בו בשלהי מלחמת העצמאות, אחרי פציעתי, כתבתי מאמר ובו תקפתי את הדיעה, שהיו לה אז מהלכים בחוגים מסויימים (דוברם העיקרי היה איש השומר הצעיר דווקא, אבא קובנר): שחייל אינו יכול להילחם היטב אם אינו שונא את האוייב. על סמך נסיוני בחטיבת גבעתי, כתבתי כי נכון להיפך: החיילים הטובים ביותר הם המכבדים את האוייב, אותם שהמניע העיקרי שלהם הוא אהבת המולדת.

שלחתי את המאמר לעיתון הערב של הארץ, יום-יום. שאלו שלחתי דיווחים קרביים כמשך כל תקופת המלחמה. (דיווחים אלה הפכו לאחר מכן לספר בשדות פלשת 1948). התגובה היתה מפתיעה. בנימין תמוז, עורך הצהרון, העביר את המאמר לגרשום שוקן, עורך הארץ. שוקן פירסם את המאמר ושולח לי מכתב לבית-ההבראה בגבעתי-ברנר, שבו הציע לי להצטרף, אחרי החלמתי, למערכת הארץ.

וכך היה. כעבור כמה שבועות התייצבתי במשרדו של שוקן, ונדרמתי לשמוע את הצעתו: שאכתוב את המאמרים הראשיים בעיתון. היה זה כבוד רב בשבילי, צעיר כן 25, שלא עבר קודם לכן כעיתונאי מיקצועי. ידעתי להעריך את התפקיד ונשורה לי חיבה להארץ, גם כשהחלטתי לפרוש ולקבל לידי את העולם הזה, שהיה שייד עד אז לאורי קיסרי.

קיסרי סיפר לי אחר-כך שהיה לו יובח עם שוקן. בויכוח טען קיסרי שנוגדתי להיות פיליטוניסט. כך התרשם אחרי שכתבתי כמה פיליטונים בעולם הזה. שוקן, לעומת זאת, הגיע למסקנה שאני פובליציסט, ועל כן חשב עלי כאשר נודע לו כי הר"ר משה קרן, כותב המאמרים הראשיים בהארץ, עומד לפרוש לחופשה ארוכה, כדי למלא תפקיד דיפלומטי בארצות-הברית.

שוקן

קרן היה הרמות האיראלית של הישראלי היפה. הוא היה גבר נאה, תמיך, בעל מחוייבות עמוקה לעקרונותיו, הומאניסט, ליברל, בלתי-ריתני לשיחור. הוא היה יוצא-גרמניה, שירת כצבא הבריטי במלחמת-העולם, ובצה"ל במלחמת-השחרור. הוא תרם תרומה מכרעת לגיבוש הארץ כעיתון ליברלי נאור, שהשווה לאיפסעם לניו-יורק טיימס.

כמשך כמה שבועות עבדתי לצידו, כשהוא כותב את המאמר הראשי-הראשון, ואני את השני. כשעזב נשארתי במקומו, עד שהובא איש חרש, ולטר גרוס (החוחם בשם "פולס"). מדוע אני מספר את כל אלה? מפני שלאחרונה מעסיק אותי הארץ מאוד. משהו קורה לעיתון הזה — אותו הדבר הקורה למדינה כולה.

נקח טחם יום של חול, יום ר', 8 באוגוסט 1984. נראה מה נמצא בו: בעמוד הראשון, מתוך תשע ידיעות — שתיים מוקדשות לפאשיסטים, האחר, בהבלטה באמצע העמוד: נאמן יבקש כנראה לאשר תוכנית להקמת עוד התנחלויות, עם תצלומי של נאמן במלוא הדרו, כנאה למיניסטר רציני. למטה, במסגרת מיוחדת לצורך הבלטה: כהנא: לא צריך לדבר על דרקיום עם רוצחים ונחשים" ובו תיאור מפורט מאוד על הופעת מאיר כהנא בהפגנה פאשיסטית בחברון.

באותו העמוד יש מיסגרת של תוכן-עניינים. היא מצביעה על שבע ידיעות המופיעות בגליון — מהן שתיים הנוגעות ללאומנים: ראיון מיוחד עם גרשון סלומון, י"ד תנועת, נאמני הרהיבות, וידיעה על מאיר כהנא שהפריע לטקס הפילה. בעמוד 2 מנייה תשע ידיעות. מהן שלוש המוקדשות לקנאי הימין הקיצוני: הראיון עם סלומון, שבו הביע בהרחבה את ריעות הימין הקיצוני-קיצוני על הצורך להשתלט על הרהיבות ולמעשה זוהי מהדורה מהוגנת של תורת החתרת הטוריסטית, ידיעה על הסרת הלשון ממצבות לוחמי אצ"ל וידיעה נוספת על מאיר כהנא, בתוספת תצלומי, בראש המדור ראיתי שמעתי.

בעמוד 3 יש תשע ידיעות, מהן שתיים על פאשיסטים: כהנא הפריע לתפילה נאמני הרהיבות, בתוספת תצלום גדול של כהנא עם גרשון סלומון, והידיעה: שילוח תוקף את מנזר הקיבוץ הרתי התומך בהקפאת ההתנחלויות, בתוספת תצלומי של צבי שילוח, הסמן הימני-ימני של התחייה.

כסך הכל מופיעים בגליון עשרה תצלומים פוליטיים, מהם חמישה (2) של אישים מן התחייה וימניה: 1 נאמן, 1 שילוח, 2 סלומון, 2 כהנא. (באחד מהם מופיעים כהנא וסלומון ביחד.)

של דיבריה-הכנסת בכוננית. ומי קורא אותם? וקשה מכל: נעלמת ההרגשה שהוא שותף לעשיית ההיסטוריה. לעבור מן הכנסת לוועדה-הפועל של ההסתדרות או לסוכנות היהודית — הרי זו נפילה אימה. ואם אין לח"כ תפקיד חשוב לשבוע אליו, הוא מרגיש כמי שנופל ממגדל גבוה אל האין. לי היה מזל. באתי אל הכנסת מן העולם הזה. לא עזבתי את העולם הזה בהיותי בכנסת, וחזרתי אל העולם הזה. מעולם לא היתה לי אשליה כי תפקידי בכנסת חשוב מתפקידי בעיתון. מנמל-בית זה יצאתי אל הים הפרלמנטרי בצוללת הוורודה, ואל נמל-בית חורתי.

גם כך זה היה קשה למדי. מה יעשו הח"כים-לשעבר המיסכנים, הנופלים עתה מן הרקיע, ואין להם מקום לנחיתה רכה?

TALK-שמאל

הצילו! משהו יודע מה זה שמאל? לא מכבר רואינתי ברדיו על ההקבלה הקיימת, כביכול, בין רשימת הרב כהנא והרשימה המתקדמת לשלום. מחיתי על

השוואה זו, פרי המצאתה של גאולה כהן ושותפיה, הידידים המתחרים של כהנא.

המראיין הימנה במבוכה. אבל כהנא הוא הימין הקיצוני, והאם יש משהו יותר שמאלי ממר"ר שאל.

חשבתי שאינני בטוח אם אני בכלל שמאל. זה תלוי בהגדרה. מה זה שמאל?

המושג נובע, כמדומני, מסדרה-ישיבה בפרלמנט הצרפתי, כשהסוציאליסטים ישבו משמאלו של היו"ר, והשמרנים מימינו. מאז מקובל באירופה לדבר על שמאל וימין על רקע הגישות החברתיות. מי שרוצה בשינוי המצב לטובת השכבות המקופחות הוא שמאלי, מי שרוצה לשמור על זכויות-היתר של העשירים הוא ימני. יש, כמובן, הרבה הגדרות אחרות, אך זהו התוכן הממשי. רוב פלגי השמאל (לא כולם) פיתחו גם גישה חיובית כלפי אחרות-העמים הבינלאומית ("אינטרנציונליות"), אך זהו פרט מישינו.

בארץ אין למושגים אלה שום משמעות. משהו קבע כי מה שקובע הוא היחס לשלום עם העולם הערבי. אם אתה רוצה בשלום — אתה שמאלי. אם אתה רוצה בשלום עם הפלסטינים, אתה שמאלי קיצוני, שמאלן ר"ל. אם אתה רוצה בספיוח שטחים ובתפשטות המדינה, אתה ימני.

כך נוצרים אכסורדים. אני מכיר אדם שהוא ריאקציונר מושלם בענייני פנים, אך התומך בשלום — והוא נחשב כשמאלן מסוכן. יכול אדם להיות בעל גישה מתקדמת מאוד לגבי זכויות האדם (היהודי), אך גגד השלום — ולהחשב כקנאי ימני קיצוני. פעם היה זה באופנה להיות שמאלי, ואיש לא היה מוכן להיות ימני. אני זוכר נאומים נרגשים של אנשי תנועת-החרות בכנסת, שהכחישו בועם את הטענה שהם "ימניים". גם מנחם בגין מחה על הגדרה זו. כיום המצב הפוך. איש אינו רוצה להיות שמאלי, או אף חברת אנשים שמאליים. אלוקים ישמור!

מה אני? כאשר שואל אותי אורח אירופי או אמריקאי, המורגל במושגים הנהוגים בארצות המערב, (וגם שם משמעות המושגים שונה מארץ לארץ) אני אומר שבענייני פנים אני מגדיר את עצמי כליברל שמאלי מודרני. אני מוכן לקבל כל צוראליזם ליברלי והומאניסטי. אך בארץ המושגים משובשים. בעוד שר"ח הכריז עלי רישמית כעל אנטי-קומוניסט חולני, מאמינים אנשי-ימין רבים שאני קומוניסט לכל דבר, מפני שאני סבור שהשלום טוב לישראל.

אין למושגים אלה משמעות רבה בעולם של ימינו, ובישראל אין להם משמעות כלל. הם מתאימים יותר למישחקי-מלים. כך קראתי השבוע בעיתון כי במערך מאמינים ששימרון התחיל את מאמציו להרכבת הממשלה, "ברגל ימין". הכותב לא היה מודע לאירוניה. הוא צרק בעל כורחו.

באנגלית יש הרבה סיסמות על נושא זה. אחת הסיסמות הפוליטיות הטובות ביותר ששמעתי איפסעם היתה של מפלגת-העבודה הבריטית, שהכריזה באחת ממערכות-הבחירות THE RIGHT IS RIGHT, וגם: THE LEFT IS WRONG.

ליבי 36° חבריה-הכנסת, שכהונתם הסתיימה השבוע, ובראשם היו"ר מנחם סבירור. אני יודע מה עובר עליהם. לי זה קרה פעמיים.

בפעם השניה זה היה קל. התפטרתי מרצון אחרי שנתיים בלבד, על פי הסדר-רוטציה שאני עצמי הצעתי אותו. לא נהנית מתקופת-הכהונה האחרונה שלי. והפעם השניה שונה, כמובן, מן הפעם הראשונה.

סבירור

אך כאשר פרשתי מן הכנסת בפעם הראשונה, אחרי שמונה שנים בתפקיד, זה היה קשה. הרגשתי כאדם נבגד. ואחרי כהונה רצופה של שמונה שנים הפרידה היתה קשה.

קשה לבנות-מטה רגיל לדמיין לעצמו את עולמו של חבר-כנסת. זהו עולם מנותק, מנוכר, סגור.

זה מתחיל במישכן הוורוד עצמו. הוא הוקם, ככוונה, במרחק מן העיר. בניגוד לבניין הקודם, ששכן במרכז. לאולם המרכזי אין חלונות. מיווג-האוויר לעולם אינו פועל כהלכה, והאוויר במקום רחוס וחסי-חמצן. הבניין כולו דומה לבניין מן הסוג שהקים מאוולוס מלך קאריה לפני 2400 שנים לזכר רעייתו, ארטמיזיה המלכה, ושנקרא על שמו מאווליאום.

לפעמים היתה לי ההרגשה שהכנסת היא צוללת ניחת, המונחת על קרקעית של ים, רחוקה מכל יבשה.

עובדי הבניין מפנקים את הח"כים. כל ח"כ הוא מלך. משרתים אותו, מקבלים את פניו בכבוד. כעבור זמן-מה מאבר הח"כ את חושי-המראה לגבי חיבתו האמיתית (ולרובם לא היה כזה גם קודם לכן) ומתחיל לראות בעצמו אדם נשגב מרכבה.

הזכויות המיוחדות המוענקות לח"כים מוסיפות להרגשה זו של עליונות. החסינות, שאין לה חשיבות רבה בחיי יום-יום, ממלאה תפקיד עצום בעולמו הנפשי של הח"כ. הידיעה ששום שוטר אינו יכול לנגוע בו, שאי-אפשר לחסום את דרכו, שכל הרשויות יתייחסו אליו כאל אדם מיוחד, שלעולם לא ייתבע לעמוד בתור בשום מקום — כל זה משיפע על האופי.

שום אדם אינו הופך פוליטיקאי, אם אינו מחונן במידה גרושה מאוד ל' ביטחון עצמי. תוך זמן קצר בכנסת (והוא קצר עד להדהים) ביטחון עצמי זה מרקיע שחקים. יש 120 יחידים-סגולה, וזהו זה.

החשיפה לתיקשורת מוסיפה לתיסמונת זו. הח"כים אוהבים לשמוע את עצמם. ואחרי שנים של ריבורים בישיבות מיפלגתיות ואינסופיות הם בטוחים שכל מילה היוצאת מפייהם היא בעלת חשיבות היסטורית. מה גם שכבר יושבת קצנרית ומנציחה כל פליטת-פה. העיתונאים מרווחים כהרבה על מעשיו ודבריו של הח"כ, ולרוב הם מעלימים ביודע את המציאות — שח"כ פלוני הוא כסיל, שח"כ אלמוני הוא טרדן חסרת-קנה, שח"כ שלמוני מייצג בעיקר את האינטסים הפרטיים שלו כקורנרדין או כיועץ כלכלי.

ח"כ רזין יודע לקשור קשרים מיוחדים עם העיתונאים. הוא מוכר להם מירע המגיע לאוזניו בישיבות הוועדות (האמורות להיות סודיות), ותמורתו הוא מקבל פירסומת רצופה. כל ח"כ יושב כבוקר, עובר על כל העיתונים ומחפש את שמו.

בין הח"כים עצמם נוצרת אווירה מיוחדת. על המירקע נראים הח"כים כשהם מתקוטטים, גורעים איש ברהו, משמיצים ומכפישים זה את זה. הצופים היו נדהמים אל ראו את היריבים כעבור חצי שעה יושבים בצוותא כמיוונו, כשהם מתלוצצים זה עם זה.

120 הח"כים הם מישפחה. הם נתקלים זה בזה מדי יום (אם הם טורחים לבוא למישכן) במשך ארבע שנים. הם אוכלים ביחד, יושבים ביחד בישיבות, מבינים איש את האינטרסים של רעהו. אחרי זמן כה רב ביחד, רומים הח"כים לחבריה של יחידה רכבית, או חברים לתא כבלא. הם יודעים כל פרט איש על רעהו. כל אחד יודע את מעלותיו ומיגרעותיו של כל אחד אחר. כבר אחרי השבוע הראשון יודעים מיהו נורניק, ששומר נפשו ירחק ממנו; מי נחמד מבחינה אישית, חרף ריעותיו; מי החכם, מי המעסיק שכראי להקשיב להם. אין לזה שום קשר עם ההשתייכות המפלגתית.

נוצרות ביניהם ידידות, החוצות מיפלגות (כמו זו שבין אהוד אולמרט ויוסי שריר, שמאחורי גבם קוראים להם "מקס את מוריץ"). אפילו הקומוניסטים, שהם "בחוף" מבחינה פוליטית, זוכים ביחס קורקטי מצד עמיתיהם.

(יהיה מעניין לראות מה יקרה למאיר כהנא מבחינה זו. האם המישפחה תקבל מאחרי הקלעים, במיוונו, גם נאצי יהודי?) וכעיקר: לח"כ נרמה כי העוללה בכנסת השוכנה מאין כמוה, שכאן מתקבלות החלטות הרות-גורל, שהוא שותף לעשיית ההיסטוריה. זוהי אשליה. כל החלטות האמיתיות מתקבלות לרוב כמקומות אחרים, הכוח הפוליטי האמיתי מצוי במקומים אחרים, רשויות השלטון מתעלמות לעיתים קרובות מן הכנסת וממעשיה.

אבל הח"כים אינם מודעים לכך. אפשר לשמוע ח"כ המדבר כמשך שעות על נאום שנאם, מה כדיוק אמר, ומה בדיוק השר ענה לו, כאילו יקראו בעוד אלפיים שנה את הנאום, כפי שאנחנו קוראים זה נאומי קיקרו.

כל זה נגמר ברגע שמסתיימת הכלהונה. כדלילה, במהירות-ישיא, הופך הר"ר המוסר מעם, לאחד העם. אם לא הצליח להטביע את חותמו על תודעת הציבור, יילך כעבור שבוע ברחוב ואיש לא יכירנו. הנאומים הגדולים, המעשים הגדולים, יישכחו תוך שנייה. לא נותר מהם דבר מלבד הספרים הכחולים